

abstract

Implementing the Provisional Measures of the International Court of Justice by Emphasizing the Court's Order in the Case of Alleged Violation of the Iran-US Amity Treaty (1955)

The provisional measure order is one of the common legal entities in domestic law and international law. Pursuant to Article 41 of its Statute, the International Court of Justice has the power to indicate provisional measure to protect the rights of the parties as well as to prevent the dispute from escalating. Relevant provisions governing the authority and performance of the Court regarding the provisional measure are provided for in the Statute and the Rules of Procedure. The court performs this action before issuing a final judgment in the litigation. In this regard, the International Court of Justice unanimously voted in favor of Iran's request for provisional measure in the alleged violation of the Amity treaty of 1955, and required the United States to take the necessary measures regarding the free export to Iran of the humanitarian needs including pharmaceuticals, medical and health supplies, agricultural and food products and spare parts and essential equipment and services for national aviation safety. The present study has descriptively-analytically examined the main question of whether the provisional measure has been implemented or not. According to the findings of this study, the United States did not implement the order, and in this regard, the International Court of Justice has established a new mechanism to monitor and report on the implementation of this order.

اجرای دستورات موقت دیوان بین‌المللی دادگستری با تأکید بر دستور موقت دیوان در پرونده نقض ادعایی عهدنامه مودت ایران-آمریکا (۱۹۵۵)

مهديه اردشيرمقدم^۱

هيبت الله نژندی منش^۲

محمد علی صلح چی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۱۶

چکیده:

دستور موقت از جمله نهادهای حقوقی مشترک در حقوق داخلی و حقوق بین‌المللی است. دیوان بین‌المللی دادگستری بر اساس ماده ۴۱ اساسنامه خود اختیار دارد تا برای حفظ حقوق طرفین و همچنین جلوگیری از وخامت اختلاف دستور موقت صادر کند. مقررات ذریبط حاکم بر اختیار و عملکرد دیوان در خصوص دستور موقت در اساسنامه و آیین دادرسی پیش‌بینی شده است. دیوان این عمل را قبل از صدور حکم نهایی در دعاوی ترافیعی انجام می‌دهد. در همین راستا دیوان بین‌المللی دادگستری در مهرماه سال ۱۳۹۷ به درخواست ایران برای صدور دستور موقت در قضیه نقض ادعایی عهدنامه مودت به اتفاق آرا رای مثبت داد و ایالات متحده آمریکا را ملزم نمود تا اقدامات لازم را در مورد صادرات آزاد به ایران در خصوص نیازهای انسان دوستانه اعم از دارویی، لوازم پزشکی و بهداشتی، محصولات کشاورزی و غذایی و قطعات یدکی و تجهیزات ضروری و خدمات برای ایمنی هواپیمایی کشوری اتخاذ کند. پژوهش حاضر، به روش توصیفی-تحلیلی به بررسی این سوال اصلی پرداخته است که آیا دستور موقت مزبور اجرا شده است یا خیر؟ بنا بر یافته‌های این تحقیق، ایالات متحده آمریکا دستور مزبور را اجرا نکرد و در همین راستا دیوان بین‌المللی دادگستری سازکار جدیدی را برای نظارت و گزارش دهی در مورد اجرای این دستور تشکیل داده است.

کلید واژگان:

دستور موقت- دیوان بین‌المللی دادگستری- عهدنامه مودت ۱۹۵۵- اجرای احکام، نیازهای انسان دوستانه

آمریکا (۱۹۵۵)

اجرای دستورات موقت دیوان بین‌المللی دادگستری با تأکید بر دستور موقت دیوان در پرونده نقض ادعایی عهدنامه مودت ایران-

^۱گروه حقوق، واحد بین‌المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، جزیره کیش، ایران

^۲گروه حقوق، واحد بین‌المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، جزیره کیش، ایران. استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه

طباطبایی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) heybatollah.najandimanesh@gmail.com

^۳گروه حقوق، واحد بین‌المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، جزیره کیش، ایران. دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه

طباطبایی، تهران، ایران

دیوان بین‌المللی دادگستری رکن اصلی و قضایی سازمان ملل متحد در راستای وظایف و براساس صلاحیت توافقی و مشورتی خود، اقدام به صدور رای توافقی و نظر مشورتی می‌کند. علاوه بر این احتمال دارد قبل از صدور رای نهایی، مطابق ماده ۴۱ اساسنامه^۱ به صدور قرار موقت اقدام نماید. صدور دستور موقت در نهادهای قضایی براساس اختیار و صلاحیت این نهادها صورت می‌پذیرد. این امر بدان معناست که نهادهای قضایی ملزم به صدور دستور موقت در کلیه موارد درخواستی نیستند بلکه با توجه به شرایط هر پرونده در مورد صدور آن تصمیم خواهند گرفت. در واقع هدف از صدور چنین دستور موقت‌هایی جلوگیری از عبث بودن رای نهایی و حفظ حقوق طرفین دعوی و گاهی جلوگیری از خامت و گسترش اختلافات است. دستور موقت در نظام حل و فصل اختلافات بین‌المللی بخش لاینفکی از رویه دیوان است و تضمین اجرای کامل حکم دیوان در آینده را تضمین و ادله و مدارک را حفظ می‌کند (پورهاشمی و ارغند، ۱۳۹۲: ۱۹۷). صدور دستور موقت در راستای وظیفه توافقی دیوان صورت می‌گیرد و دیوان این عمل را قبل از صدور حکم نهایی انجام می‌دهد و چون این دستورات موقت برای تأمین حقوق طرفین در حین دادرسی است توجه یا عدم توجه به آن می‌تواند در نوع حکم نهایی دیوان، تأثیر بگذارد. استفاده از ابزار دستور موقت پیش از آنکه دیوان به صورت کامل به بررسی ماهوی دعوی ورود کند، موجد مزایا و معایبی است. مزیت مهم استفاده از ابزار دستور موقت حفظ حقوق طرفین اختلاف است. دیوان با صدور دستورات موقت از طرفین می‌خواهد تا زمان رسیدگی و اعلام حکم نهایی فعل یا ترک فعلی را مرتکب نشوند که وضعیت موجود را تغییر دهد (Don, 1995: 89) در سال‌های اخیر، دیوان بین‌المللی دادگستری دستور قرار موقت را دارای ویژگی الزام‌آور دانسته و قابل استماع بودن را به‌عنوان یکی از شرایط صدور قرار موقت طبق ماده ۴۱ اساسنامه معرفی کرده است. همانطور که ملاحظه می‌شود باید در بررسی نقض دستور موقت به ماهیت تعهدات توجه شود. (عابدی و امینی: ۱۳۹۸) این پیشرفت‌ها پیامدهای مهمی در روند رسیدگی به قرار موقت در دیوان بین‌المللی دادگستری داشته هرچند تمایل کمی به رعایت این قرارها نشان داده شده است (احمدی مقدم، ۱۳۹۸: ۱). دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه برخی نقض‌های ادعایی عهدنامه مودت (ایران علیه آمریکا)^۲ ناکید می‌نماید که دستورات دیوان در خصوص اقدامات موقتی به موجب ماده ۴۱ اساسنامه الزام‌آور هستند و در نتیجه برای هر طرفی که اقدامات موقتی خطاب به آن است تعهدات حقوقی بین‌المللی ایجاد می‌کند. (ICJ Order of 3 October, 2018) بند ۱۰۱ دستور موقت صادر شده در قضیه عهدنامه مودت تعهداتی را برای ایالات متحده مقرر داشته از جمله هر نوع مانع ناشی از صادرات آزاد دارو و تجهیزات پزشکی و اقلام غذایی و کشاورزی و قطعات و تجهیزات لازم برای ایمنی پروازهای مسافری را از بین ببرد و نسبت به تضمین صدور مجوزهای صادرات این اقلام اقدام نماید و این پرسش مطرح است که ضمانت اجرای دستورات

¹ <https://www.icj-cij.org/en/statute>

ماده ۴۱ اساسنامه دیوان مقرر می‌دارد:

۱- دیوان در صورتی که احوال ایجاب نماید، حق دارد قراردایی را برای حفظ حقوق مربوطه طرفین صادر نماید.

۲- تا هنگام صدور حکم نهایی، دستورات موقت باید فوراً به طرفین و شورای امنیت ابلاغ گردد.

² Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights, Iran and United States of America 1955

موقت چیست؟ و ابهامات موجود در خصوص ضمانت اجرای این دستورها - از جمله اینکه آیا این دستورها مشمول بند دوم ماده ۹۴ منشور ملل متحد در خصوص رجوع به شورای امنیت می گردد یا خیر؟ و به طریق اولی برای اجرای دستورات موقت دیوان بین المللی دادگستری، در این پرونده چه تضمینات حقوقی وجود دارد؟ پژوهش حاضر با هدف بررسی چگونگی اجرای دستورات موقت دیوان بین المللی دادگستری با تاکید بر دستور موقت دیوان در پرونده نقض عهدنامه مودت مابین ایران و آمریکا (۱۹۵۵)؛ با روش توصیفی-تحلیلی انجام پذیرفته است، ابتدا به مفهوم و ابعاد حقوقی دستور موقت در دیوان بین المللی دادگستری و سپس به صورت موردی به بررسی اجرای این دستور موقت یا عدم اجرای آن پرداخته شده است.

۱- دستور موقت در دیوان بین المللی دادگستری

نقض دستور موقت به عنوان نقض یک تعهد بین المللی مشمول قواعد عمومی مسئولیت بین المللی است بدان معنی که باید تعهد معینی در دستور موقت برای یک دولت مقرر شده و دولت مخاطب دستور موقت آن تعهد را نقض کرده باشد و بین نقض دستور موقت و زیان مادی و معنوی دولت ذینفع دستور رابطه ی سبب وجود داشته باشد (عابدی و امینی: ۱۳۹۸: ۱۴۴). بنابراین ویژگی ها و خصیصه های دستور موقت وجود پاره ای شرایط خاص را اقتضاء می کند. اولین شرط که در هر دستور موقتی ذاتی تلقی می شود رعایت ظرف زمانی اجرای دستور است. (Zyber, 2010: 101). هنگامی که یک دستور موقت صادر می شود یا امکان صدور آن در آینده وجود دارد نشان از وجود یک نیاز فوری است پس قاعداً رعایت آن نیز باید فوری باشد. چنان که دیوان بین المللی دادگستری توجیه صدور دستور موقت در قضیه عهدنامه مودت در بند ۷۱ اعلام می کند «دیوان پیرو بند ۴۱ اساسنامه هنگامی از اختیار دستور موقت برخوردار است که خطر آسیب جبران ناپذیری به حقوق مورد رسیدگی وجود داشته باشد یا در صورت بی توجهی به چنین حقوقی احتمال بروز پیامدهای جبران ناپذیری باشد».

الف- ماهیت دستور موقت در دیوان بین المللی دادگستری

اقدامات موقت یک خصوصیت مشترک در رسیدگی های قضایی داخلی و بین المللی است. مبنای اصلی این اقدامات در حقیقت آن است که یک طرف اختلاف نزد دیوان یا محکمه مستحق تضمینات منطقی است تا موضوع اختلاف به گونه ای تغییر نکند تا بهره مندی از حقوق یا منافی که ادعا می کند، در صورت تأیید ادعا در آن محکمه یا دیوان غیرممکن نشود. یکی از متغیرات این مبنا از نظر دادگاه یا محکمه این است که طرفین اختلاف بایستی از اتخاذ عمل در رابطه با موضوع اختلاف (یا حوزه مورد اختلاف) که تصمیم نهایی صادره توسط محکمه یا دیوان را پوچ و فاقد اثر می کند، اجتناب کنند. از طرف دیگر تحمیل اقدامات موقت بر یک طرف قبل از این که ادعاهای اصلی مورد رسیدگی قرار گیرد؛ تضمین کننده جلوگیری از خطر اتخاذ عمل یک طرف است که در حیطه حقوق طرف دیگر قرار دارد. (Mensah, 2002: 89). دولتی که از نقض اصول حقوقی بین الملل و تعهدات یک دولت دیگر؛ متأثر و خسارتی را متحمل شده در صورتی که تمایل داشته باشد اختلاف خود را از طریق قواعد حقوقی رفع نماید، به دیوان بین المللی دادگستری به عنوان نهاد صلاحیت دار مراجعه و برای توقف فوری ضرر

و زیان احتمالی و جبران خسارت و جلوگیری از آسیب‌های جبران‌ناپذیر به حقوق خود از دیوان طبق ماده ۴۱ اساسنامه آن، تقاضای صدور دستور موقت می‌نماید. بر اساس این ماده، این مرجع «می‌تواند در صورتی که اوضاع و احوال ایجاب نماید دستور موقتی برای حفظ حقوق هر یک از طرفین دعوا، صادر نماید». رسیدگی در دیوان بین‌المللی دادگستری و صدور حکم در مورد دعوا معمولاً سال‌ها به طول می‌انجامد. همچنین احساس می‌شد که برای جلوگیری از صدمه به حقوق طرفین روشی مورد نیاز است که به موجب آن تا تعیین تکلیف نهایی دعوی طرفین از هر عملی که مانع اجرای حکم نهایی دیوان شود یا باعث از بین رفتن موضوع اختلاف گردد، منع شوند. (Bin, 1987: 266). دستورات موقت اهمیت زیادی برای پیشگیری از تشدید اختلاف میان طرفین و بروز خسارات غیرقابل جبران دارند. دیوان، نخستین بار در قضیه لاگران^۳ (آلمان علیه ایالات متحد آمریکا پاراگراف ۱۰۲) و پس از آن در دیگر دستورهای موقت^۴ تأکید نمود که این دستورات لازم الاجرا بوده و نقض آن، مسئولیت بین‌المللی دولت ناقض را به همراه خواهد داشت.

عبارت «اجرای درست عدالت»، عبارتی است که دیوان در قضیه مربوط به اونا و سایر اتباع مکزیک، بیان نموده که مطابق آن دیوان اتخاذ اقدامات موقتی را باید مطابق ماده ۷۳ آیین دادرسی خود، در زمان مناسب، صادر کند (I.C.J. reports order of 5 february 2003, para.54). بنابراین قبل از صدور قرار موقت، دیوان باید اطمینان یابد که اقتضائات و الزامات خاص وجود دارند. (خیای و پاکتزا: ۱۳۹۸) این الزامات به شرح زیر می‌باشند:

۱- احراز صلاحیت ظاهری^۵: صلاحیت ظاهری از پیش شرط های صدور دستوموقت در دیوان می باشد. منظور از صلاحیت ظاهری آن است که عهدنامه یا مقررات مورد استناد خواهان بتوانند مبنای صلاحیتی اجمالی را برای دیوان ایجاد کنند و ضرورتی ندارد که دیوان همانگونه که در مرحله ی رسیدگی ماهیتی به موضوع صلاحیتی می پردازد صلاحیت را به صورت قطعی در این مرحله احراز کند. (محبی و بذار: ۱۳۹۹: ۲۵۹) همچنین فرق میان صلاحیت ظاهری و صلاحیت اصلی این است که پذیرفته نشدن صلاحیت در مرحله ی ماهوی سبب رد دعوا می شود، اما فقدان صلاحیت ظاهری چنین نتیجه ای را بدنبال ندارد. (Fischer, 2018: 1)

۲- حفظ حقوق طرفین در مقابل خسارات غیرقابل جبران:

بر طبق موضوع و هدف اساسنامه و متن ماده ۴۱ آن، اقدامات تأمینی دیوان باید الزامآور باشند تا از آسیب به حقوق طرفین که در رأی نهایی دیوان تبیین میشود، جلوگیری شود چراکه بعضی از وقایع قابل برگشت و جبران نیستند (LaGrand Case, op.cit., para. 102)

³<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/104/104-19990303-ORD-01-00-EN.pdf>

^۴ ملی شدن صنعت نفت ایران-انگلیس علیه ایران(۱۹۵۱) (انگلیس علیه ایسلند) ۱۹۷۲ (آلمان علیه ایسلند) ۱۹۷۲ (استرالیا علیه فرانسه-آزمایشهای هسته‌ای فرانسه در اقیانوس آرام) ۱۹۷۳ (نیوزیلند علیه فرانسه-آزمایشهای هسته‌ای فرانسه در اقیانوس آرام) ۱۹۷۳ (آمریکا علیه ایران-تصرف سفارت آمریکا توسط دانشجویان ایران) ۱۹۷۹ (نیکاراگوئه علیه آمریکا) ۱۹۸۴ (بورکینافاسو و مالی) ۱۹۸۶ (بوسنی علیه یوگسلاوی) ۱۹۹۳ (۲ دستور موقت پاراگوئه علیه آمریکا) ۱۹۹۸ (آلمان علیه آمریکا) ۱۹۹۹ (مکزیک علیه آمریکا) ۲۰۰۳ (گامبیا(به نمایندگی از سازمان همکاری های اسلامی) علیه میانمار) ۲۰۱۹)

⁵ *prima facie*

۳- وجود فوریت، یعنی یک خطر واقعی که در اثر اقدامات ناعادلانه، به حقوق طرفین قبل از تصمیم نهایی خسارات غیرقابل جبران- وارد می کند. (Zyberli 2010:573) فوریت تصمیم گیری در قرار موقت بگونه ای است که بر اساس ماده ۷۴ آیین دادرسی دیوان، حتی اگر دیوان جلسه ای نداشته باشد، فوراً اقدام به تشکیل جلسه برای تصمیم گیری در خصوص صدور قرار موقت می کند (Jochen Abr, 2012: 55) همچنین ممکن است صدور رأی نهایی در قضیه ای که پیشتر در آن دستور موقت صادر شده است، چندین ماه یا سال به طول انجامد. از این رو، وجود سازکاری برای نظارت بر اجرای این دستور اهمیت می یابد. در عرصه بین المللی قرارهای موقت عمدتاً برای دو هدف اتخاذ می شود که هر دو هدف برای حفظ وضع موجود است ۱- برای حمایت های موقتی از حقوق متضاد طرفین ۲- برای جلوگیری از تشدید اختلاف. (Bhattacharya, 2013: 514) به طور کلی، اختیار دیوان در اتخاذ تدابیر موقتی تنها در صورت وجود فوریت اعمال می شود. یعنی آنگاه که خطر واقعی و قریب الوقوع ورود آسیب جبران ناپذیر پیش از صدور حکم نهایی دیوان وجود داشته باشد (ماده ۴۱ اساسنامه دیوان) شرط فوریت هنگامی محقق می گردد که اعمال مستعد ورود آسیب جبران ناپذیر «ممکن است در هر لحظه ای» پیش از تصمیم گیری دیوان در پرونده حادث شوند (دستور موقت دیوان، ۳ اکتبر ۲۰۱۸: ۲۱).

۴- شرط رعایت زمانی اجرای دستور موقت

ورود به این بحث با یک پرسش مطرح است که تعهد موضوع دستور موقت از نوع تعهدات مستمر است؟ برای پاسخ به این پرسش می توان به این مثال متوسل شد که در قضیه عهدنامه مودت خودداری ایالات متحده از صدور مجوز صادرات قطعات هواپیما و ممانعت از صادرات اقلام دارویی، حتی اگر یک مرتبه هم اتفاق بی افتد، نقض دستور موقت است، پس می توان نتیجه گرفت به لحاظ طبیعت مستمر تعهد، خودداری از صدور مجوز به معنای نقض مکرر دستور موقت است پس دیوان می تواند ایالات متحده آمریکا را از بابت خودداری از صدور مجوز در گذشته به عنوان ناقض دستور موقت اعلام کند، امکان درخواست دستور موقت اصلاحی و الزام به صدور مجوز صادرات برای آینده، یعنی بعد از دستور موقت اصلاحی نیز وجود دارد. پس می توان گفت دیوان بر مبنای اصل اقدامات احتیاطی و در هنگام شروع به خسارت، یعنی انجام عمل یا ترک فعلی که ظن ورود زیان در آینده وجود دارد، دستور موقت را صادر می کند و از شرط فوریت استنباط می شود که بین اصل تعهد دولت مخاطب دستور موقت و زمان اجرای دستور موقت به نحو وحدت مطلوب مد نظر دیوان و ذی نفع دستور موقت است نه به نحو تعدد مطلوب. توضیح آنکه اگر تعهد در اجل یا ظرف زمانی مقرر اجرا نشود نقض تعهد واقع شده و اجرای بعدی آن برای ذی نفع مطلوبیتی نخواهد داشت. (عابدی و امینی: ۱۳۹۸: ۱۴۵). و اما مسئله ی بعدی که حائز اهمیت است، دولت ذی نفع تعهد موضوع دستور موقت را باید موارد نقض و مستندات آن را به دیوان ارائه کند و بر حسب اینکه طبیعت از نوع تعهد به نتیجه یا تعهد به وسیله باشد نقض دستور را در مرحله ی اثباتی نشان بدهد. به همین دلیل است که در قضیه ی عهدنامه مودت دولت ایران طی نامه مورخ ۱۹ آذرماه سال ۱۳۹۷ خود به نماینده رابط ایالات متحده آمریکا اعلام کرد که به رغم دستور صریح دیوان مبنی بر عدم تشدید وضعیت موجود، در ۱۴ آبان همان سال تحریم های بیشتری را علیه ایران و شرکت ها و اتباع ایرانی اعمال کرده است. به علاوه، آمریکا بدون توجه به بندهای ۸۸ تا ۱۰۰ و نیز قسمت آمره دستور مزبور، هیچ اقدام مشخصی

برای اجرای دستور دیوان و رفع موانع صادرات آزاد کالا، تجهیزات و خدمات به ایران و صدور مجوز های لازم و ترتیبات مربوط به نقل و انتقال وجوه به عمل نیاورده است (www.cila.ir1397)

۵- الزام آوری دستورات موقت در پرتو تفسیر ماده ۴۱ بر اساس موضوع و هدف دیوان برای تفسیر ماده ۴۱ به ماده ۳۱ کنوانسیون وین استناد می کند؛ بند اول این ماده مقرر می دارد یک معاهده باید با حسن نیت و مطابق با معنای عادی و متوالی که به اصطلاحات معاهده در سیاق آن ها داده می شود و در پرتو موضوع و هدف معاهده تفسیر می شود. چون ماده ۴۱ دارای دو متن معتبر یعنی فرانسوی و انگلیسی می باشد دیوان در بند ۱۰۰ از رای پرونده لاگراندا ۲۰۰۱ به هر دو متن اشاره می نماید و اول متن فرانسوی ماده را ذکر می کند که در این متن، عبارت های «تعیین می کند»^۶ و «تعیین»^۷، ممکن است با توجه به ویژگی الزام آور اقدامات مربوط بی اثر و خنثی به نظر برسد. چون در بند یک عبارت «باید معین گردند»^۸ آمده است که دارای ویژگی های امری می باشد، بعد از این توضیح دیوان متن انگلیسی ماده ۴۱ را ذکر می کند (سلیمان زاده، و کوشا، ۱۳۹۵: ۶۶). مطابق ادعای ایالات متحده استعمال لغت «تعیین می کند» به جای لغت «دستور می دهد»^۹ و لغت «باید»^{۱۰} به جای «مجبور است»^{۱۱} نشان دهنده ی آن است که تصمیماتی که بر اساس ماده ۴۱ اتخاذ می گردد فاقد اثر الزامی می باشد، دیوان با توجه به اختلافات پیش آمده در بند ۱۰۱ رای به سراغ منشور سازمان ملل متحد می رود و اذعان می دارد که بر اساس ماده ۹۲ منشور اساسنامه یک بخش لاینفک از منشور محسوب می گردد و بر اساس ماده ۱۱۱ منشور، متون فرانسوی و انگلیسی منشور متون معتبر تلقی می گردند پس همین امر یعنی اعتبار هر دو متن نسبت به اساسنامه هم صادق است. نتیجتاً آنکه پس این ادعا که اقدامات موقت تعیین شده بر اساس ماده ۴۱ الزام آور نمی باشد مخالف با موضوع و هدف آن ماده است.

ب- ارجاع پرونده به شورای امنیت

مطابق ماده ۹۴ منشور سازمان ملل متحد: ۱- هر عضو ملل متحد متعهد است در هر دعوی که او طرف آن است از تصمیم دیوان تبعیت نماید؛ ۲- هرگاه طرف دعوی از انجام تعهداتی که بر حسب رای دیوان به عهده او گذارده شده است، تخلف کند طرف دیگر می تواند به شورای امنیت رجوع نماید و شورای مزبور ممکن است در صورتی که ضروری تشخیص دهد توصیه هایی نموده یا برای اجرای رای دیوان تصمیم به اقداماتی بگیرد. به موجب اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری دیوان مذکور از اختیار اتخاذ اقداماتی که برای حفظ حقوق طرفین موقتاً ضرورت دارد، صلاحیت دارد (بند ۱ ماده ۴۱). به موجب بند ۲ همین ماده «تاصدور حکم قطعی تعیین این اقدامات باید فوراً به طرفین اختلاف و به شورای امنیت ابلاغ شود».

6 . Indique

7 . Indication

8 Doivent etre prises

9 .Order

10 Ought

11 Must or shall

ممکن است از این مستندات استنباط کرد که در صورت نقض دستور موقت طرف ذینفع می تواند ارجاع عدم اجرای دستور موقت را به شورای امنیت درخواست کند. در توجیه این راهکار استدلال شده که مفهوم Judgment در بند ۲ ماده ۹۴ منشور با لحاظ واژه decision اعم از حکم قرار است. (Miles, 2017: 97)

پ- تحولات دستور موقت در رویه دیوان بین المللی دادگستری

در ۱۹ آوریل ۲۰۱۷، دیوان گام قابل توجهی در توضیح مبانی صدور دستور موقت برداشت. در دعوی روسیه و اوکراین، دیوان به استاندارد مورد استفاده خود به شرح زیر اشاره کرد: (MILES, 2018: 3)

۱- بررسی درخواست خواهان در مورد امکان ورود آسیب جبران ناپذیر قریب الوقوع؛

۲- منطقی و باور پذیر بودن حقوقی که بنا به ادعای خواهان، نیاز به حفاظت دارد.

اختیار دیوان در اتخاذ اقدامات موقتی به موجب ماده ۴۱ اساسنامه با هدف حفظ حقوق خاصه طرفین تا صدور حکم نهایی است. در نتیجه دیوان باید مطوف به اتخاذ اقداماتی باشد که به وسیله آن حقوقی که متعاقبا در مورد تعلق آن به یکی از طرفین اختلاف حکم صادر می کند، حفظ شوند. بنابراین دیوان تنها زمانی می تواند از این اختیار استفاده کند که قانع شده باشد حقوق مورد ادعای درخواست کننده چنین اقداماتی؛ باورپذیر هستند. دیوان متعاقب ماده ۴۱ اساسنامه، هنگامی از اختیار اتخاذ تدابیر موقتی برخوردار است که خطر جبران ناپذیری به حقوق مورد رسیدگی وجود داشته باشد یا در صورت عدم توجه به چنین حقوقی، احتمال بروز پیامدهای جبران ناپذیری باشد (دستور موقت دیوان، ۳ اکتبر ۲۰۱۸: ۱۴)

ت- سازکاری جدید برای ضمانت اجرای دستورات موقت

در زمینه ضمانت اجرای احکام دیوان بین المللی دادگستری باید گفت پس از صدور حکم توسط دیوان، وظیفه ذاتی آن به پایان رسیده و موارد مربوط به اجرای حکم به طرفین دعوا و میزان تعهد آنها به حقوق بین الملل مربوط می گردد. «اجرای آراء برای دیوان موضوعیت ندارد بلکه طرفین اختلاف هستند که طبق بند ۱ ماده ۹۴ منشور متعهد به اجرای آن می باشند» (Sima, 1995: 1004) و تاکنون نظارت دیوان بر اجرای دستورهای موقت با کسب گزارش یا درخواست اطلاعات از دولت مربوطه محقق می گردید. هرچند، سابقه نقض این دستورها در قضایای متعدد از جمله قضیه لاگران و افزایش تعداد دستورهای موقت صادره در سال های اخیر^{۱۲} - و ابهامات موجود درخصوص ضمانت اجرای این دستورها - از جمله اینکه آیا این دستورهای مشمول بند دوم ماده ۹۴

^{۱۲} - در پنج سال گذشته شش دستور موقت از سوی دیوان صادر شده است بنگرید به :

<https://unstudies.ir/iauns-forum/%D9%85%DA%A9%D8%A7%D9%86%DB%8C%D8%B2%D9%85-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF-%D8%AF%DB%8C%D9%88%D8%A7%D9%86-%D8%A8%DB%8C%D9%86-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%84%D9%84%DB%8C-%D8%AF%D8%A7%D8%AF%DA%AF%D8%B3%D8%AA%D8%B1%DB%8C-%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D9%86%D8%B8%D8%A7%D8%B1%D8%AA-%D8%A8%D8%B1-%D8%A7%D8%AC%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D9%85%D9%88%D9%82%D8%AA/>

منشور ملل متحد^{۱۳} در خصوص رجوع به شورای امنیت می‌گردد یا خیر؟- لزوم ایجاد سازکاری منسجم برای نظارت بر این دستورها را آشکار ساخت.

طبق بیانیه صادر شده از سوی دیوان در ۲۱ دسامبر ۲۰۲۰، فرآیندی برای نظارت بر اجرای دستورهای موقت صادره ایجاد شده است. این فرآیند در قالب یک ماده تصویب و به «قطعنامه عملکرد قضایی داخلی دیوان» اضافه شد. طبق این فرآیند، هرگاه دیوان دستور موقتی صادر نماید، سه قاضی را برای ایجاد یک کمیته موقتی انتخاب خواهد نمود تا به دیوان در نظارت بر اجرای دستور موقت کمک کنند. اعضای دیوان که تبعه طرفین اختلاف باشند یا قضات اختصاصی، نمی‌توانند برای عضویت در این کمیته انتخاب شوند. این کمیته، اطلاعات ارائه شده از سوی طرفین در رابطه با اجرای دستور را بررسی می‌نماید و به صورت دوره‌ای به دیوان گزارش می‌دهد. کمیته طی این گزارش‌ها همچنین، راهکارهای احتمالی را به دیوان توصیه می‌کند. هرگونه تصمیم در این خصوص از سوی دیوان اتخاذ خواهد شد.^{۱۴}

ایجاد این سازکار می‌تواند پیشرفت مهمی برای بهبود و ارتقای فرآیند نظارت بر اجرای دستورهای موقت باشد. در حال حاضر قضایای بسیار مهمی مانند قضیه اجرای کنوانسیون پیشگیری و مجازات جنایت نسل‌زدایی (گامبیا علیه میانمار)^{۱۵}، در دستور کار دیوان قرار دارد. اگرچه طبق دستور موقت صادره در این قضیه، میانمار ملزم به ارائه گزارش شده است و تاکنون دو گزارش ارائه گردیده اما گزارش‌های دولت‌ها در این خصوص محرمانه است. محرمانه بودن گزارش‌های دولت‌ها درخصوص اجرای دستورهای موقت همواره مورد انتقاد بوده است زیرا این امر مانع اثرگذاری و شفافیت لازم است. البته هنوز مشخص نیست که فرآیند جدید پیش‌بینی شده از سوی دیوان نیز به نحو مشابهی محرمانه خواهد بود یا خیر. هرچند، تلاش‌ها برای تضمین انتشار این گزارش‌ها ادامه دارد.^{۱۶} اگرچه در حال حاضر نمی‌توان نسبت به کارایی این سازکار جدید اظهارنظر نمود اما صرف ایجاد آن بیانگر توجه دیوان به لزوم مشارکت بیشتر در نظارت بر اجرای دستورهای موقت می‌باشد.^{۱۷}

در برخی موارد، این نظارت با الزام دولت مربوط به ارائه گزارش درخصوص اجرای دستور ممکن می‌شود. در قضیه اجرای کنوانسیون پیشگیری و مجازات جنایت نسل‌زدایی (گامبیا علیه میانمار)، برای نمونه، دستور موقت صادر شده دولت میانمار را ملزم می‌نماید گزارش اولیه‌ای از اقدامات اتخاذی برای اجرای دستور را ظرف

¹³ <https://www.icj-cij.org/en/charter-of-the-United-nations>

¹⁴ -<https://unstudied.ir/iauns-forum/%D9%85%DA%A9%D8%A7%D9%86%DB%8C%D8%B2%D9%85-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF-%D8%AF%DB%8C%D9%88%D8%A7%D9%86-%D8%A8%DB%8C%D9%86-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%84%D9%84%DB%8C-%D8%AF%D8%A7%D8%AF%DA%AF%D8%B3%D8%AA%D8%B1%DB%8C-%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D9%86%D8%B8%D8%A7%D8%B1%D8%AA-%D8%A8%D8%B1-%D8%A7%D8%AC%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D9%85%D9%88%D9%82%D8%AA/>

¹⁵ <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/178/178-20200123-ORD-01-00-EN.pdf>

¹⁶ <http://opiniojuris.org/2020/08/25/rohingya-symposium-why-so-secret-the-case-for-public-access-to-myanmars-reports-on-implementation-of-the-icjs-provisional-measures-order/>

¹⁷ <http://opiniojuris.org/2020/08/24/symposium-on-the-impact-and-implications-of-international-law-myanmar-and-the-rohingya-an-introduction/>

چهارماه ارائه و سپس هر شش ماه یک گزارش به دیوان ارائه نماید.^{۱۸} همچنین، در دستورهای صادره در قضایای آونا و دیگر اتباع مکزیکی (مکزیک علیه ایالات متحده)^{۱۹} یا اجرای کنوانسیون محو همه اشکال تبعیض نژادی (گرجستان علیه روسیه)^{۲۰}، از خواننده یا هر دو طرف اختلاف خواسته شد دیوان را از اقدامات خود برای پیروی از دستور مطلع سازند. همچنین در قضیه Jadhav (هند علیه پاکستان)^{۲۱} نیز دیوان با ذکر این نکته که تا زمان صدور رأی نهایی، اقدامات مربوط به دستور صادره را مد نظر قرار خواهد داد، بر نظارت خود صحه گذاشت. با این وجود، بسیاری از دستورهای موقت از جمله قضیه نقض های ادعایی عهدنامه مودت (ایران علیه ایالات متحده)^{۲۲} فاقد چنین عباراتی هستند. طبیعتاً این امر به معنای فقدان نظارت بر اجرای این دستورها نیست. طبق ماده ۷۸ آیین دادرسی دیوان^{۲۳}، این مرجع می تواند درخصوص اجرای هر دستور موقتی که صادر نموده، از طرفین اختلاف درخواست اطلاعات نماید. همچنین طبق ماده ۷۶، دیوان می تواند رأساً یا بنا بر درخواست یکی از طرفین در صورت احراز هرگونه تغییر در وضعیت، دستور صادره را لغو یا اصلاح نماید. در نهایت، هرگونه نقض دستورهای موقت در رسیدگی ماهوی مورد توجه دیوان قرار گرفته و حتی در مواردی مانند قضیه اقدامات مسلحانه در سرزمین کنگو (کنگو علیه اوگاندا)^{۲۴} در رأی نهایی اعلام می گردد. نحوه، شرایط و الزامات دیوان در صدور دستورات موقت تبدیل به رویه قضایی شده است

۲- دستور موقت دیوان در پرونده نقض های ادعایی عهدنامه مودت ایران-آمریکا (۱۹۵۵)

الف- نقض عهدنامه مودت

عهدنامه مودت و روابط اقتصادی و حقوق کنسولی در تاریخ ۲۳ مرداد ۱۳۳۴-۱۵ اوت ۱۹۵۵ میان دولت ایران و دولت ایالات متحده آمریکا^{۲۵} در تهران منعقد شد. این عهدنامه به طور کلی متضمن مقرراتی راجع به توسعه بازرگانی بین دو کشور و به نظم درآوردن روابط حقوقی و کنسولی و نیز تداوم بر تأکید بر صلح و دوستی میان دو کشور است. این معاهده در ۲۶ اردیبهشت ۱۳۳۶-۱۶ می ۱۹۵۷ پس از آنکه اسناد تصویب آن در تهران مبادله شد وارد مرحله لازم الاجرائی گردید.^{۲۶}

جمهوری اسلامی ایران در ۱۶ جولای ۲۰۱۸ دادخواستی^{۲۷} را که براساس بند ۱ ماده ۳۶ اساسنامه دیوان و پاراگراف ۲ ماده ۲۱ معاهده مودت ۱۹۵۵ ارائه گشته بود، با موضوع نقض های ادعایی معاهده مودت، نزد دیوان ثبت نمود. شایان ذکر است که ایران در همین تاریخ درخواست صدور قرار موقت^{۲۸} را نزد دیوان ثبت نمود که

¹⁸ <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/178/178-20200123-ORD-01-00-EN.pdf>

¹⁹ <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/128/128-20030205-ORD-02-00-EN.pdf>

²⁰ <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/140/140-20081015-ORD-01-00-EN.pdf>

²¹ <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/168/168-20170518-ORD-01-00-EN.pdf>

²² <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/175/175-20181003-ORD-01-00-EN.pdf>

²³ <https://www.icj-cij.org/en/rules>

²⁴ <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf>

²⁵ Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights, Iran and United States of America 1955

²⁶ <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/94974>

²⁷ <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/175/175-20180716-APP-01-00-EN.pdf>

²⁸ <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/175/175-20180716-REQ-01-00-EN.df>

این درخواست به صدور قرار موقت^{۲۹} در تاریخ ۳ اکتبر ۲۰۱۸ توسط دیوان منجر گشت. ایران در دادخواست خود مدعی شده است که خروج آمریکا در مورخ ۸ ماه می ۲۰۱۸ از اجرای برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)^{۳۱} موجب نقض تعهدات این کشور در معاهده مودت ۱۹۵۵ گشته است^{۳۲}.

ب- آثار خروج آمریکا از عهدنامه مودت بر دعوی

آمریکا پس از صدور دستور موقت دیوان با اتخاذ موضع قابل پیش بینی، اعلام کرد که از عهدنامه مودت خارج خواهد شد. نخست باید توجه نمود که عهدنامه مودت میان دولتین ایران و آمریکا لازم الاجرا بوده است و دیوان به این امر در قضیه گروگانگیری تصریح ورزید و لذا در رای ۱۹۹۶ خود در قضیه سکوه‌های نفتی نیز تاکید نمود. در عهدنامه مودت تصریح شده که این سند پس از گذشت یک ماه از مبادله اسناد تصویب، به مدت ده سال، تداوم خواهد داشت و البته خروج از عهدنامه مودت که در خود سند نیز پیش بینی شده است، تأثیری بر صلاحیت دیوان در دعوی مطروحه ندارد و اقدام به خروج، عطف به ماسبق نخواهد شد، چراکه الزام و تعهد به اجرای دستور ناشی از خود دستور و به خصوص اساسنامه دیوان است و مستلزم اعتبار عهدنامه نیست. بنابراین، خروج آمریکا از عهدنامه مودت تأثیری بر دعوا و احکام صادرشده در آن دعوا ندارد. به علاوه، حتی پس از خاتمه عهدنامه مودت در روابط میان طرفها نیز هر یک از آنها می‌توانند دعوی‌ای را که منشأ و سبب ادعای آنها در زمان لازم الاجرا بودن عهدنامه ایجاد شده است، در دیوان مطرح کنند (مجبی و بذار ۱۳۹۹: ۹۸).

پ- ایرادات دولت آمریکا به قرار موقت

در ۲۷ ژوئیه ۲۰۱۸، نماینده لایالات متحده به اطلاع دیوان رساند که این دولت «قویا و بر مبنای دلایل متعددی به دادخواست ایران اعتراض داشته و بر این نظر است که دیوان آشکارا فاقد صلاحیت در این پرونده می‌باشد». یکی از دلایلی که آمریکا بر اساس آن دیوان را فاقد صلاحیت برای رسیدگی به این پرونده می‌داند، بر این مبنا استوار بود که: «همه عناصر مندرج در دادخواست و درخواست ایران برای اقدامات موقتی از برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) ناشی شده است که حاوی شرط صلاحیت دیوان بین‌المللی دادگستری نمی‌باشد». (دستور موقت دیوان، ۳ اکتبر ۲۰۱۸: ۴). اما ایران در پاسخ به نماینده آمریکا، دیوان را بر مبنای بند ۳۶ ماده ۱ اساسنامه دیوان و بند ۲ ماده ۲۱ عهدنامه مودت؛ دارای صلاحیت رسیدگی به پرونده دانست. بند ۲ ماده ۲۱ عهدنامه مودت تأکید بر این نکته داشت که اختلافات تفسیری یا اجرایی میان طرفین متعاقد که از طریق دیپلماسی به نحو رضایت‌بخش

²⁹<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/175/175-20181003-ORD-01-00-EN.pdf>

³⁰<https://www.nytimes.com/2018/05/08/us/politics/trump-speech-iran-deal.html?action=click&module=International&pgtype=Article>

³¹ <https://www.mfa.ir/files/mfa/pdf.pdf>

³² رئیس‌جمهور وقت آمریکا (آقای دونالد ترامپ) در ۲ مه ۲۰۱۸ همزمان با اعلام خروج از برجام، دستور بازگشت تحریم‌هایی را داد که به واسطه برجام، تعلیق یا کنار گذاشته شده بودند.

فیصله نیابد به دیوان دادگستری بین المللی ارجاع خواهد شد، مگر اینکه طرفین متعاقد با روش صلح جویانه دیگری برای حل اختلاف، موافقت کنند.

همچنین آمریکا مدعی بود که معیارهای دیگری از جمله اثبات ضرورت^{۳۳} و اثبات سبب، اثبات نتیجه و اثبات هزینه^{۳۴} در این خصوص وجود دارند (Daniel Verbatim Record of 28 August 2018 of the ICJ (Bethlehem) : 52-53) که ایران ضمن اشاره به رویه دیوان در قضیه قطر و امارات، با آن مخالفت کرد و پاسخ آن را داد. (Verbatim Record of 29 August 2018 of the ICJ (Samuel Wordsworth)). paras. 12-15. همچنین ایران تأکید داشت که علیرغم ادعای آمریکا، موضوع تصمیم ایالات متحده در خروج از برجام، موضوع اختلاف ارجاع شده به دیوان نیست؛ بلکه وضع مجدد و الزام تحریم‌هایی که پیش‌تر در ارتباط با برجام لغو شده بود، موضوع این دعوی بوده و برجام صرفاً بستری است که تحریم‌ها در بطن آن اتخاذ شده‌اند (دستور موقت دیوان، ۳ اکتبر ۲۰۱۸: ۱۰-۹).

ایراد دیگر مربوطه به فقدان اختلاف میان طرف در خصوص تفسیر و اجرای عهدنامه ی مودت به عنوان یکی از پیش شرط‌های مراجعه به دیوان است که در این بخش هم آمریکا معتقد بود که اختلاف طرف‌ها در خصوص برجام و نه عهدنامه مودت است و این عهدنامه در مورد ادعاهای ایران اساساً موضوعیت ندارد تا اختلاف راجع به تفسیر و اجرای آن مطرح باشد (Earl Childress), paras. 2, 11-18). دیوان این ایراد آمریکا را نمی‌پذیرد. ایراد بعدی عدم رعایت پیش شرط توسل به دیپلماسی (مذاکره) پیش از مراجعه به دیوان است که هیچ‌کدام از طرفین اختلاف به روش جایگزین اشاره نکردند، موضوعی که در بند ۲ ماده ۲۱ عهدنامه مودت پیش‌بینی شده بود و به نظر آمریکا در این خصوص باید تلاش اصیل و واقعی برای حل و فصل اختلاف از طریق دیپلماسی (مذاکره) وجود داشته باشد، (Earl Childress), Verbatim Record of 28 August 2018 of the ICJ (Donald). ایراد آخر آمریکا در مورد فقدان صلاحیت ظاهری مبتنی بر استثنائات عدم اعمال عهدنامه مودت و به طور خاص بند ۱ ماده ۲۰ عهدنامه بود که دیوان در پاسخ به این ایراد به رویه قضایی خود در قضیه سکوه‌های نفتی توسل می‌جوید (ICJ Rep, 1996: para. 20) و اعلام می‌دارد استثنائات ماده ۲۰ در مورد عدم اجرای عهدنامه مودت تنها می‌تواند در مرحله ی رسیدگی ماهیتی مورد استناد قرار گیرد.

نتیجه گیری:

براساس بند دوم ماده ۹۴ منشور ملل متحد، اگر محکوم علیه از انجام تعهدات ناشی از حکم دیوان بین المللی دادگستری امتناع کند، محکوم‌له می‌تواند به شورای امنیت رجوع کند و شورای امنیت هم ممکن است اگر ضروری تشخیص دهد توصیه‌هایی نموده و یا برای اجرای حکم دیوان تصمیم به اقداماتی بگیرد.

³³ Necessity

³⁴ Proof of Cause, of Consequence and of Cost

بنابراین، این بند از ماده مزبور به نظر نمی‌رسد که ناظر بر دستور موقت باشد، چرا که عبارت بکار رفته در این مقررۀ ناظر بر حکم نهایی است. در این خصوص البته تصمیم صلاحیتی دیوان نیز مشمول این مقررۀ است چرا که در قالب حکم صادر می‌شود و به عبارت دقیق‌تر در مرحله صلاحیتی حکم نهایی است.

با این حال، اگر پذیرفته شود که سازکار مندرج در مقررۀ فوق، ناظر بر دستور موقت نیز می‌باشد، باید گفت در عمل اثری بر آن بار نیست. در حقیقت، هنگامی که ذینفع به شورا رجوع می‌کند دو حالت ممکن است برای او رخ بدهد؛ نخست این که طرف مقابل او از اعضای است که در شورا حق و تون ندارد و دوم این که مخاطب دستور یکی از اعضای دائمی شورای امنیت است؛ یعنی می‌تواند از حق و تون استفاده کند. رویه آمریکا تا کنون استفاده از حق و تون در مواجهه با اجرای احکام دیوان بین‌المللی دادگستری علیه خود بوده که پیش از این در قضیه نیکاراگوئه نمود پیدا کرده است. به نظر نمی‌رسد که این رویه تاکنون تغییری کرده باشد و آمریکا در صورت ارجاع دستور موقت دیوان بین‌المللی دادگستری، از سوی ایران به شورای امنیت، روش دیگری را اتخاذ نماید. با اینحال لازم است ایران برای ایجاد سابقه حقوقی اولاً دستورات موقت دیوان را به شورای امنیت سازمان ملل ارجاع دهد هرچند که از قبل اطمینان داشته باشد هر اقدامی برای صدور قطعنامه با توی آمریکا خواهد شد. در ثانی ایران با ارائه مستندات لازم به دیوان بین‌المللی دادگستری بایستی از دیوان درخواست کند که آمریکا را به عنوان ناقض دستور موقت دیوان معرفی نماید. این تقاضا در صورت اجابت دیوان می‌تواند به افتتاح پرونده‌ای مجزا علیه آمریکا با هدف جبران خسارات تحمیل شده بر ایران در اثر نقض تعهد بین‌المللی ناشی از دستور الزام آور دیوان منجر شود. همچنین ایران در حوزه اقدامات مشروع حقوقی می‌تواند سیاست توسل به اقدامات متقابل خود در قبال آمریکا به منظور وادار ساختن آن دولت به ایفای تعهدات خود را در پیش بگیرد. در نهایت با اتخاذ سازکار جدیدی که دیوان در مورد ضمانت اجرای دستور موقت انجام داد و به قطعنامه عملکرد قضایی داخلی دیوان افزود ظرفیت خوبی برای کشورهای ذینفع دستورهای موقت که با تخلف طرف دیگر اختلاف مواجه هستند، ایجاد کرد. در حال حاضر دستور موقت صادره ایالات متحد آمریکا را ملزم نمود محدودیت‌های وضع شده در صادرات آزاد دارو و تجهیزات پزشکی، غذا و اقلام کشاورزی و تجهیزات یدکی هواپیماهای مسافربری را برطرف نماید، صدور مجوزهای مربوطه را تضمین و هیچ محدودیتی برای پرداخت‌ها و دیگر نقل و انتقالات پول در رابطه با این کالاها و خدمات وضع نکند. وجود کمیته می‌تواند پیگیری تخلفات دولت خوانده را برای خواهان تسهیل نماید زیرا هرگونه مستنداتی در این خصوص به کمیته ارائه شود، مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت. بدین ترتیب دیوان بر اساس ارزیابی مستدل و توصیه‌های کمیته نسبت به موضوع تصمیم‌گیری می‌نماید. این امر موجب افزایش سرعت و دقت در نظارت بر اجرای دستورها خواهد شد که به نفع خواهان است. به علاوه، مسأله رسیدگی و اظهارنظر در خصوص نقض دستور موقت تا مرحله صدور رأی نهایی به تأخیر نخواهد افتاد. فوریت ایجاد می‌نماید عدم اجرای این دستورها در اسرع وقت مورد توجه دیوان قرار گیرد. وجود چنین کمیته‌ای انسجام و تصمیم‌گیری به موقع در خصوص موارد عدم اجرا را ممکن می‌سازد؛ خصوصاً آن که دیوان برای تضمین بی‌طرفی کمیته از مشارکت قضات تبعه یکی از طرفین اختلاف و یا قضات اختصاصی نیز ممانعت نموده است.

منابع:

فارسی؛

- ۱- احمدی مقدم، زهرا، (۱۳۹۸)، قرار موقت در دیوان بین‌المللی دادگستری: از انشا تا اجرا، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روابط بین الملل وزارت امور خارجه، گروه دیپلماسی و سازمان‌های بین‌المللی.
- ۲- بهری خیاوی، محمد و پاکنژاد، علیرضا (۱۳۹۸)، تحلیل محتوای قرار موقت دیوان در قضیه نقض معاهده مودت ۱۹۵۵، مجله علمی فقه، حقوق و علوم جزا، سال چهارم شماره ۱۲
- ۳- پورهاشمی، عباس و بهاره ارغند، (۱۳۹۲)، حقوق بین الملل محیط زیست، نشر دادگستر.
- ۴- عابدی، محمد و امینی، اعظم (۱۳۹۸)، راهکارهای تضمین اجرای دستور موقت دیوان بین المللی دادگستری، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال بیست و دوم
- ۵- سیاهپوش، علی اکبر (۱۴۰۰)، رای صلاحیتی دیوان بین المللی دادگستری در قضیه نقض های ادعایی معاهده مودت ۱۹۵۵، مجموعه مقالات تالار گفتگوی حقوقی و سیاسی بین المللی انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد
- ۶- محبی، محسن و بذار، وحید (۱۳۹۹)، ارزیابی ایرادهای آمریکا در مورد دستور موقت در قضیه نقض های ادعایی عهدنامه مودت، فصلنامه حقوق عمومی، دوره ۵۰ شماره ۱.
- ۷- سلیمان زاده، احمد رضا و هستی کوشا (۱۳۹۵)، بررسی دستور موقت و ضمانت اجرای آن در دیوان بین المللی دادگستری، فصلنامه مطالعات بین المللی، سال سیزدهم، شماره ۱

منابع غیرفارسی:

- 1- Bhattacharya, shouvik, (2013), "Proceeding at Your Own Risk": Evaluating a New Principle of International Law for Provisional Measures, the yale journal of international law, vol.38.
- 10- Zyberi, gentian, (2010), "Provisional Measures of the International Court of Justice in Armed Conflict Situations", Leiden Journal of International Law, 23.
- 2- Bin, Cheng, (1987), General Principles of Law as Applied by International Courts and Tribunals, Cambridge, Grotius Publications Limited.
- 3-Don, MacKay, (1995), Nuclear Testing New Zealand and France in the International Court of Justice, Fordham International Law Journal, v.19.
- 4- Fischer, Paula (2018). "The Iranian Suit against the US Sanctions and the 1955 Treaty of Amity: Brilliant Plan or Aberration?" www.ejiltalk.org.
- 5- Frowein, Jochen Abr., (2012), " Provisional measures by the International Court of Justice - the LaGrand Case", Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, vol.62.
- 6- Mensah, Thomas. A., (2002), Provisional Measures in the International Tribunal for the Law of the Sea (ITLOS), ZaöRV 62.
- 7- MILES, CAMERON, (2018), PROVISIONAL MEASURES AND THE 'NEW' PLAUSIBILITY IN THE JURISPRUDENCE OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE, doi:10.1093/bybil/bry011

آمریکا (۱۹۵۵)

8- Sima, Bruno, The Charter of The United Nations, A Commentary, New York, And Oxford University Press 1955.

9- WEISBURD, A. MARK, (2009) THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE AND THE CONCEPT OF STATE PRACTICE, University of Pennsylvania Journal of International Law

اسناد:

1-Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights, Iran and United States of America 1955

۲- The Charter of the United Nations, 1945

3-STATUTE OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE, 1945

4- Vienna Convention on the Law of Treaties 1969

منابع اینترنتی:

1- <https://www.icj-cij.org/en/statute>

2- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/104/104-19990303-ORD-01-00-EN.pdf>

3-<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/178/178-20200123-ORD-01-00-EN.pdf>

4- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/128/128-20030205-ORD-02-00-EN.pdf>

5- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/140/140-20081015-ORD-01-00-EN.pdf>

6-<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/168/168-20170518-ORD-01-00-EN.pdf>

7- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/175/175-20181003-ORD-01-00-EN.pdf>

8-<https://www.icj-cij.org/en/rules>

9-<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf>

10-<https://unstudied.ir/iauns-forum/%D9%85%DA%A9%D8%A7%D9%86%DB%8C%D8%B2%D9%85-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF-%D8%AF%DB%8C%D9%88%D8%A7%D9%86-%D8%A8%DB%8C%D9%86-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%84%D9%84%DB%8C-%D8%AF%D8%A7%D8%AF%DA%AF%D8%B3%D8%AA%D8%B1%DB%8C-%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D9%86%D8%B8%D8%A7%D8%B1%D8%AA-%D8%A8%D8%B1-%D8%A7%D8%AC%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D9%85%D9%88%D9%82%D8%AA/>

- 11- <https://www.icj-cij.org/en/charter-of-the-united-nations>
- 12- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/178/178-20200123-ORD-01-00-EN.pdf>
- 13- <http://opiniojuris.org/2020/08/25/rohingya-symposium-why-so-secret-the-case-for-public-access-to-myanmars-reports-on-implementation-of-the-icjs-provisional-measures-order/>
- 14- <http://opiniojuris.org/2020/08/24/symposium-on-the-impact-and-implications-of-international-law-myanmar-and-the-rohingya-an-introduction/>
- 15- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/175/175-20180716-APP-01-00-EN.pdf>
- 16- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/175/175-20180716-REQ-01-00-EN.pdf>
- 17- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/175/175-20181003-ORD-01-00-EN.pdf>
- 18- <https://www.nytimes.com/2018/05/08/us/politics/trump-speech-iran-deal.html?action=click&module=Intentional&pgtype=Article>
- 19- <https://www.mfa.ir/files/mfa/pdf.pdf>
- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/175/175-20210203-JUD-01-00-EN.pdf>
- 20- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/175/175-20190823-WRI-01-00-EN.pdf>
- 21- <https://www.icj-cij.org/en/case/175>
- 22- <https://www.icj-cij.org/en/cases-by-phase>
- 23- <https://unstudied.ir/iauns-forum/%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D8%B5%D9%84%D8%A7%D8%AD%DB%8C%D8%AA%DB%8C-%D8%AF%DB%8C%D9%88%D8%A7%D9%86-%D8%A8%DB%8C%D9%86-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%84%D9%84%DB%8C-%D8%AF%D8%A7%D8%AF%DA%AF%D8%B3%D8%AA%D8%B1%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D9%82%D8%B6%DB%8C%D9%87-%D9%86%D9%82%D8%B6-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%A7%D8%AF%D8%B9%D8%A7%DB%8C%DB%8C-%D9%85%D8%B9%D8%A7%D9%87%D8%AF%D9%87-%D9%85%D9%88%D8%AF%D8%AA-1955/>
- 24- <https://unstudied.ir/static/fckimages/files/2.pdf>
- 25- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/124/124-20071213-JUD-01-00-EN.pdf>
- 26- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/88/088-19980227-JUD-01-00-EN.pdf>
- 27- <https://www.icj-cij.org/en/case/90>
- 28- <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>